

ДОКУМЕНТ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сучасний етап соціально-економічного розвитку суспільства, впровадження новітніх інформаційних технологій у всі галузі суспільної діяльності детермінує особливе значення документа як фактора об'єктування професійних відношень. Тому надзвичайно актуальною є проблема виявлення ролі документа для оптимізації проходження техніко-технологічних, адміністративно-управлінських та професійно-статусних потоків в межах сучасної виробничої діяльності і традиціях організаційної культури окремого підприємства.

У сучасній науці не існує єдиного загальноприйнятого визначення документознавства як окремої галузі наукової діяльності. Причиною цього, по-перше, є той факт, що сам термін «документознавство» – термін багатоаспектний, структурно розгалужений, який стосується різних сторін документа і документно-комунікаційної діяльності – явищ не менш складних і багатопланових. По-друге, в різноманітних дослідженнях документ розглядається у жорстко обмежених параметрах конкретної діяльності, з позицій прикладного підходу. Так, в роботах Кулішова С. досліджуються документальні джерела наукової інформації. Асеев Г. і Шейко В. акцентують увагу на ступені інформативності документа, Зінов'єва Н. і Саяпіна І. розглядають суто психологічні аспекти документної комунікації, Хойнацький М. досліджує роль документа стандартизації бібліотечної та видавничої справи. Тобто, існування розгалуженої системи документації і відсутність ґрунтовних комплексних досліджень даної соціальної практики актуалізує проблему документної комунікації.

Тому метою цієї статті є виявлення специфіки функціонування документа як культур-лінгвістичного феномена у системі професійного спілкування і визначення наукового статусу документознавства у галузі соціогуманітарного знання.

Документознавство традиційно розглядається як наука про документ і документно-комунікаційну діяльність. Необхідно відзначити, що ця наукова дисципліна – відносно новий напрям наукової рефлексії, вона досліджує закономірності створення і функціонування документів, розробляє принципи побудови документно-комунікаційних систем і методи їхньої діяльності.

В контексті трансформації знань про розвиток суспільних відносин документознавство сьогодні стоїть перед необхідністю вирішувати питання про статус документа не просто як джерела інформації, але й як засобу соціальної комунікації, що гармонізує суб'єкт-суб'єктні відношення. У зв'язку з цим, на нашу думку, документ слід розглядати як комплексну систему знань про документ і документно-комунікаційну діяльність, що вивчає в історичному, сучасному і прогностичному планах процеси створення, поширення і використання документних джерел інформації в суспільстві. Крім того, документна комунікація є своєрідним соціальним фокусом, що відображає етично-моральні, правові, екзистенціальні аспекти відносин людини в професійному просторі.

Слід підкреслити, що особливість методів сучасного документознавства як інтегративно-орієнтованого знання полягає в тому, що воно вивчає документ в цілому, його ознаки, структуру, форму, мову документування, засоби сприйняття та обробки інформації, що фіксується на матеріальному носії. Тобто коректніше було б казати не про наукове знання в традиційному розумінні цього слова, а про формування метанаукової структури документознавства. Дійсно, тільки в межах метанаукового підходу документ може вивчатися в його цілісності: документ як єдність інформаційного та матеріального складників, документ у системі документної комунікації, документ як соціокультурний феномен.

Документознавство як науково-практична галузь, що негайно реагує на соціальні зміни, формує семантичні конфігурації документно-комунікаційної системи. Документна комунікаційна система – це підсистема соціальної комунікації, що забезпечує створення, обробку, збереження і поширення документної інформації в суспільстві. Під документною комунікацією слід розуміти комунікацію, опосередковану документом, побудовану на обміні документами між двома чи більше людьми. Саме документна комунікація є важливою складовою частиною будь-якого професійного спілкування.

Сьогодні поняття «документна комунікація», «система документних комунікацій», «документно-комунікаційна система» є базовими для документознавства і знаходяться на стадії свого становлення. Вони безпосередньо пов'язані з основними тенденціями розвитку економічних відносин, морально-правових норм, політичної структури суспільства та соціокультурної динаміки.

Система документних комунікацій – це сукупність усіх документів (аудіо, відео, історичних, юридичних, політичних і таке ін.), відправників документної інформації, її споживачів, професійних посередників і відносин між ними, зумовлених як внутрішніми властивостями системи, так і зовнішнім середовищем її суспільного функціонування. Відсутність хоча б одного з елементів документної комунікаційної системи призводить до неузгодженості системи в цілому. З даного визначення випливає, що основною одиницею, головним об'єктом документної комунікації є безпосередньо документ у всій повноті видового різноманіття.

Документ виник і існує в документно-комунікаційному процесі, тобто в такій комунікації (зв'язку між об'єктами реального світу), у якій від одного суб'єкта (відправника) до іншого (одержувача) передається документна інформація (тобто інформація, що міститься в документі).

Головна мета будь-якої документної комунікації, якої б сфери діяльності вона не стосувалася (адміністративно-управлінської, господарської, бізнес-діяльності, наукової тощо), – це одержати бажаний результат. Саме це завдання постає перед автором-укладачем документа. Саме це визначає і суть процесу документної комунікації. Інакше кажучи, комунікант (тобто той, хто створює і передає документну інформацію, чи особа, організація, що генерують повідомлення) має своїм завданням показати (довести, пояснити тощо) реципієнту (тому, кому призначена документна інформація, тобто споживачу документної інформації – читачу, слухачу, глядачу) необхідність визначених дій [1].

Досягнути бажаного результату в подібній ситуації можна тільки з урахуванням кількох обов'язкових складових:

- змісту переданої інформації, зафіксованої на матеріальному носії;
- коду – правил мови, якою зафіксоване повідомлення;
- контексту – у ньому повідомлення знаходить усю повноту свого змісту.

Найчастіше комунікант має уявлення про те, як повідомлення може інтерпретуватися реципієнтом. Однак результат інтерпретації, тобто тлумачення повідомлення одержувачем, визначається за допомогою певних факторів – насамперед кодуванням.

Як відомо, кодування – це подання ідеї, яку прагне донести до одержувача комунікант, у кодах чи символах, тобто в знаках, що переводять ідею на мову, зрозумілу реципієнту. Кодування повинне забезпечити інтерпретацію повідомлення одержувачем відповідно до мети комунікації, що стоїть перед відправником. В якості кодів можуть використовуватися насамперед слова. При всій уніфікованості професійного спілкування процес кодування зберігає суб'єктивний характер. Це пов'язано з тим, що суб'єкт-суб'єктна комунікація (одним із видів якого є саме професійне спілкування) крім статусного маркування детермінована матеріально-духовними пріоритетами особистості, моральним потенціалом, національно-культурними традиціями, особистісними амбіціями.

Оскільки, повідомлення – це зафіксована ідея, тобто те, про що бажав комунікант повідомити реципієнту, то при складанні вербальних повідомлень, в межах професійного спілкування, необхідно проводити жорсткий відбір семантичних одиниць. Тобто повідомлення повинно відповідати таким вимогам: адекватно передавати основну ідею, не створювати бар'єрів сприйняття цієї ідеї.

Специфіка мовного документа як основного об'єкта дослідження в документній комунікації й у документознавстві полягає ще й у необхідності наявності особливих стильових рис (ознак), що властиві тільки документу, а саме:

- нейтральний тон викладу змісту;
- точність та ясність повинні поєднуватися з лаконічністю, стислістю і послідовністю викладу фактів;
- документальності (кожний офіційний папір повинен мати характер документа), наявності реквізитів, які мають певну черговість, що дозволяє зберігати тривалий час традиційні стабільні форми;
- наявності усталених одноманітних мовних зворотів, високій стандартизації вислову;
- суворій регламентації тексту – для чіткої організації текст поділяється на параграфи, пункти, підпункти.

Саме такі характеристики документа регламентують професійне спілкування. Взаємодії в сфері управління притаманна низка специфічних особливостей. Учасниками ділового спілкування є органи та ланки управління – організації, заклади, підприємства, посадові особи, працівники. Характер і зміст інформаційних зв'язків, у яких вони можуть бути задіяні, можуть залежати від місця установи в ієрархії органів

управління, її компетенції, функціонального змісту діяльності. Ці стосунки стабільні й регламентуються чинними правовими нормами [2].

Наступною характерною рисою ділового спілкування, що визначає форму і зміст відповідного документа, є тематична обмеженість кола завдань, що вирішує організація, а це, у свою чергу, є наслідком певної стабільності її функцій.

Специфіка документної комунікації в межах ділового спілкування полягає в тому, що незалежно від того, хто є безпосередньо укладачем, офіційним автором та адресатом документа, майже завжди є організація в цілому.

Іншою важливою характеристикою документної комунікації є конкретна адресність інформації і жорстка стильова регламентація. При цьому сигнал, запит спрямовується не до особистості, а до особи, яка наділена певними повноваженнями, яка виконує в даний момент цю соціальну роль.

Суттєвим фактором ділового спілкування, що впливає на характер управлінської інформації, є повторність стандартних дій і ситуацій. Управлінська діяльність – це завжди «гра за правилами». Як наслідок цього, повторність управлінської інформації призводить до регулярності використання постійно однакових мовних засобів, що в свою чергу програмують стандартні шляхи вирішення виробничих проблем.

Але, крім суто вербальних і стильових засобів впливу на реципієнта з метою одержання бажаного результату, існує ще і формальний аспект даної проблеми: будь-який документ повинен бути оформлений певним чином (повинен мати визначену форму, що відповідає існуючим стандартам, його зміст має співвідноситися з назвою документа, із приналежністю конкретного документа до визначеної групи документів за існуючою класифікацією).

Окремо слід сказати про те, що унікальність цього виду комунікації в тому, що апелюючи до гранично конкретних засобів об'єктування смислу професійних звертань, повідомлень, наказів, довідок та ін. документ в загально-аксіологічному плані виконує сакральну-символічну функцію. Так символізуючи владу, знання, волю, документ спрощує важкі процедури волевиявлення та волесприйняття у межах офіційних структур, мікширує конфліктні зони міжособистісної взаємодії.

Усі ці аспекти, що є необхідними складовими професійного спілкування, також розглядаються і вивчаються в межах документознавства.

Таким чином, з огляду на вищесказане, можна говорити про те, що документознавство в системі соціогуманітарного знання вивчає документні системи, тобто системи, що складаються з документів, що мають відношення до документів. Документознавство сьогодні проходить стадію конституювання в окрему галузь соціогуманітарного знання. Вивчаючи динаміку соціальної комунікації, кореляцію документних, професійно-статусних, техніко-технологічних та морально-правових детермінант, сучасні дослідження дозволяють визначати документ як потужний фактор структурування системи суспільних і міжособистісних відносин, а також як універсальний соціальний інструмент, що об'єктивує процеси трансформації ціннісних форм свідомості.

Документна комунікаційна система, як і документознавство в цілому, знаходяться

в стадії свого розвитку. Наука про документ і документну комунікацію зараз тільки формується, тому багато теоретичних проблем носять дискусійний характер, вимагають подальшого поглибленого вивчення та розробки.

Перспективи розвитку документознавства пов'язані з його перетворенням у більш цілісну систему. Домінуючою тенденцією такого роду повинно стати розширення видового складу документів, посилення вимог до матеріалу носія, знакової системи, засобів запису і відтворення інформації, повноти й оперативності функціонування документної комунікації в суспільстві.

Література:

1. Зиновьева Н.Б., Саяпина Н.А., Пашнина Н.Н. Документ в коммуникации и восприятии. – Краснодар, 1995.
2. Соколов А.В. Эволюция социальных коммуникаций. – Спб., 1995.